

N á v r h

ZÁKON

ze dne 2021,

kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

Změna zákona o důchodovém pojištění

Čl. I

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 134/1997 Sb., zákona č. 289/1997 Sb., zákona č. 224/1999 Sb., zákona č. 18/2000 Sb., zákona č. 118/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 220/2000 Sb., zákona č. 116/2001 Sb., zákona č. 188/2001 Sb., zákona č. 353/2001 Sb., zákona č. 198/2002 Sb., zákona č. 263/2002 Sb., zákona č. 264/2002 Sb., zákona č. 362/2003 Sb., zákona č. 424/2003 Sb., zákona č. 425/2003 Sb., zákona č. 85/2004 Sb., zákona č. 281/2004 Sb., zákona č. 359/2004 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 562/2004 Sb., zákona č. 168/2005 Sb., zákona č. 361/2005 Sb., zákona č. 377/2005 Sb., zákona č. 24/2006 Sb., zákona č. 109/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 264/2006 Sb., zákona č. 267/2006 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 405/2006 Sb., zákona č. 152/2007 Sb., zákona č. 181/2007 Sb., zákona č. 218/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 178/2008 Sb., zákona č. 305/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 382/2008 Sb., zákona č. 479/2008 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 108/2009 Sb., zákona č. 158/2009 Sb., zákona č. 303/2009 Sb., nálezů Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 135/2010 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 220/2011 Sb., zákona č. 341/2011 Sb., zákona č. 348/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 365/2011 Sb., zákona č. 428/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 470/2011 Sb., zákona č. 314/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 403/2012 Sb., zákona č. 463/2012 Sb., zákona č. 267/2013 Sb., zákona č. 274/2013 Sb., zákona č. 303/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., zákona č. 182/2014 Sb., zákona č. 183/2014 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 267/2014 Sb., zákona č. 332/2014 Sb., zákona č. 131/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 47/2016 Sb., zákona č. 137/2016 Sb., zákona č. 190/2016 Sb., zákona č. 212/2016 Sb., zákona č. 213/2016 Sb., zákona č. 24/2017 Sb., zákona č. 99/2017 Sb., zákona č. 148/2017 Sb., zákona č. 150/2017 Sb., zákona č. 203/2017 Sb., zákona č. 259/2017 Sb., zákona č. 310/2017 Sb., zákona č. 191/2018 Sb., zákona č. 32/2019 Sb., zákona č. 244/2019 Sb., zákona č. 315/2019 Sb., zákona č. 469/2020 Sb., zákona č. 540/2020 Sb. a zákona č. .../2021 Sb., se mění takto:

1. V části čtvrté hlavy první se doplňuje díl pátý, který včetně nadpisu a poznámek pod čarou č. 49 až 51 zní:

*„D í l p á t ý
Zvláštní ustanovení o důchodovém věku pojištěnců pracujících v rizikovém zaměstnání*

§ 37d

(1) Ustanovení tohoto dílu se vztahují na pojištěnce, kteří v rizikovém zaměstnání odpracovali aspoň 184 směn.

(2) Rizikovým zaměstnáním se rozumí zaměstnání, v němž jsou po 31. prosinci 2000 vykonávány rizikové práce. Rizikovou prací se rozumí práce, která je podle právních předpisů upravujících ochranu veřejného zdraví⁴⁹⁾ zařazena do třetí nebo čtvrté kategorie, a dále práce člena výjezdové skupiny zdravotnické záchranné služby⁵⁰⁾, operátora operačního střediska zdravotnické záchranné služby a záchranáře horské služby, která není zařazena do třetí nebo čtvrté kategorie.

(3) Za 1 směnu v rizikovém zaměstnání se považuje 8 hodin výkonu rizikové práce. Počet směn v rizikovém zaměstnání se stanoví způsobem uvedeným v zákoně o organizaci a provádění sociálního zabezpečení⁵¹⁾. Za 1 směnu v rizikovém zaměstnání se považuje též 1 směna v zaměstnání v hlubinném hornictví, pokud se považuje za směnu v zaměstnání v hlubinném hornictví podle § 37b odst. 2 věty první.

§ 37e

Důchodový věk pojištěnce uvedeného v § 37d se stanoví tak, že od důchodového věku stanoveného podle § 32 se odečte 1 kalendářní měsíc za každých 184 směn v rizikovém zaměstnání a za důchodový věk se považuje věk dosažený v posledním odečteném kalendářním měsíci v den, který se číslem shoduje se dnem narození pojištěnce; neobsahuje-li takto určený kalendářní měsíc takový den, považuje se za důchodový věk ten věk, který je dosažen v posledním dni posledního odečteného měsíce. Podle věty první lze odečíst nejvýše 60 kalendářních měsíců.

⁴⁹⁾ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 432/2003 Sb., kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií, limitní hodnoty ukazatelů biologických expozičních testů, podmínky odběru biologického materiálu pro provádění biologických expozičních testů a náležitosti hlášení prací s azbestem a biologickými činiteli, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰⁾ § 13 zákona č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě.

⁵¹⁾ § 37 odst. 4 zákona č. 582/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.“.

2. V § 108 se za odstavec 1 vkládá nový odstavec 2, který zní:

„(2) Ministerstvo práce a sociálních věcí stanoví vyhláškou, co se považuje za výkon rizikové práce pro účely stanovení počtu hodin podle § 37d odst. 3.“.

Dosavadní odstavec 2 se označuje jako odstavec 3.

Čl. II

Přechodné ustanovení

Pokud pojištěnec splnil podmínky pro stanovení důchodového věku uvedené v § 37e zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona a starobní důchod mu nebyl přiznán ode dne, který spadá do období přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, považuje se za důchodový věk tohoto pojištěnce věk, kterého dosáhl v den, kterým tento zákon nabyl účinnosti, pokud důchodový věk stanovený podle § 32 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, je vyšší.

ČÁST DRUHÁ

Změna zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Čl. III

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění zákona č. 590/1992 Sb., zákona č. 37/1993 Sb., zákona č. 160/1993 Sb., zákona č. 307/1993 Sb., zákona č. 241/1994 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 160/1995 Sb., zákona č. 134/1997 Sb., zákona č. 306/1997 Sb., zákona č. 93/1998 Sb., zákona č. 225/1999 Sb., zákona č. 356/1999 Sb., zákona č. 360/1999 Sb., zákona č. 18/2000 Sb., zákona č. 29/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 133/2000 Sb., zákona č. 155/2000 Sb., zákona č. 159/2000 Sb., zákona č. 220/2000 Sb., zákona č. 238/2000 Sb., zákona č. 258/2000 Sb., zákona č. 411/2000 Sb., zákona č. 116/2001 Sb., zákona č. 353/2001 Sb., zákona č. 151/2002 Sb., zákona č. 263/2002 Sb., zákona č. 265/2002 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 518/2002 Sb., zákona č. 362/2003 Sb., zákona č. 424/2003 Sb., zákona č. 425/2003 Sb., zákona č. 453/2003 Sb., zákona č. 53/2004 Sb., zákona č. 167/2004 Sb., zákona č. 281/2004 Sb., zákona č. 359/2004 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 501/2004 Sb., zákona č. 168/2005 Sb., zákona č. 361/2005 Sb., zákona č. 381/2005 Sb., zákona č. 413/2005 Sb., zákona č. 24/2006 Sb., zákona č. 70/2006 Sb., zákona č. 81/2006 Sb., zákona č. 109/2006 Sb., zákona č. 112/2006 Sb., zákona č. 161/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 214/2006 Sb., zákona č. 342/2006 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 405/2006 Sb., zákona č. 585/2006 Sb., zákona č. 152/2007 Sb., zákona č. 181/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 270/2007 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 305/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 382/2008 Sb., zákona č. 479/2008 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 158/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 281/2009 Sb., zákona č. 303/2009 Sb., zákona č. 326/2009 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 177/2011 Sb., zákona č. 180/2011 Sb., zákona č. 220/2011 Sb., zákona č. 263/2011 Sb., zákona č. 329/2011 Sb., zákona č. 341/2011 Sb., zákona č. 348/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 365/2011 Sb., zákona č. 366/2011 Sb., zákona č. 367/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 428/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 470/2011 Sb., zákona č. 167/2012 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 403/2012 Sb., zákona č. 274/2013 Sb., zákona č. 303/2013 Sb., zákona č. 313/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., zákona č. 64/2014 Sb., zákona č. 136/2014 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 251/2014 Sb., zákona č. 267/2014 Sb., zákona č. 332/2014 Sb., zákona č. 131/2015 Sb., zákona č. 317/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 47/2016 Sb., zákona č. 137/2016 Sb., zákona č. 190/2016 Sb., zákona č. 213/2016 Sb., zákona č. 298/2016 Sb., zákona č. 24/2017 Sb., zákona č. 99/2017 Sb., zákona č. 148/2017

Sb., zákona č. 183/2017 Sb., zákona č. 195/2017 Sb., zákona č. 203/2017 Sb., zákona č. 259/2017 Sb., zákona č. 310/2017 Sb., zákona č. 92/2018 Sb., zákona č. 335/2018 Sb., zákona č. 111/2019 Sb., zákona č. 164/2019 Sb., zákona č. 228/2019 Sb., zákona č. 315/2019 Sb., zákona č. 255/2020 Sb., zákona č. 540/2020 Sb., zákona č. 261/2021 Sb., zákona č. 270/2021 Sb. a zákona č./2021 Sb., se mění takto:

1. V § 35a odst. 4 písm. d) se slova „a 3“ nahrazují slovy „až 4“ a číslo „30“ se nahrazuje číslem „45“.
2. V § 35a odst. 8 větě druhé se slovo „ministerstva“ nahrazuje slovy „České správy sociálního zabezpečení“.
3. V § 37 odst. 3 úvodní části ustanovení se za text „§ 37c odst. 1“ vkládají slova „a § 37e“.
4. V § 37 odst. 3 se na konci písmene d) středník nahrazuje čárkou a vkládá se písmeno e), které zní:

„e) evidenci o době výkonu rizikových prací v jednotlivých směnách, které nejsou považovány za směny podle písmene b), přičemž při vedení této evidence se postupuje podle odstavce 4 písm. b) a c);“.
5. V § 37 odst. 3 závěrečné části ustanovení se slova „b) a d)“ nahrazují slovy „b), d) a e)“.
6. V § 37 se za odstavec 3 vkládá nový odstavec 4, který včetně poznámek pod čarou č. 87 a 88 zní:

„(4) Zaměstnavatel, který zaměstnává zaměstnance, kteří vykonávají rizikové práce, s výjimkou rizikových prací vykonávaných v zaměstnání v hlubinném hornictví, dále vede pro účely stanovení důchodového věku podle § 37e zákona o důchodovém pojištění o těchto zaměstnancích

- a) jejich seznam,
- b) evidenci o době výkonu rizikových prací v jednotlivých směnách a v jednotlivých kalendářních měsících; doba výkonu těchto prací v kalendářním měsíci se stanoví v celých hodinách, přičemž zbytek minut nižší než 60 se považuje za 1 hodinu,
- c) počet směn v rizikovém zaměstnání podle § 37d odst. 2 a 3 zákona o důchodovém pojištění v kalendářním roce; tento počet směn se stanoví tak, že se úhrn hodin výkonu rizikových prací v jednotlivých kalendářních měsících vydělí 8, přičemž zbytek hodin nižší než 8 se považuje za 1 směnu,
- d) údaje o rozhodnutí orgánu ochrany veřejného zdraví, kterým byly rizikové práce zařazeny do třetí nebo čtvrté kategorie podle právních předpisů upravujících ochranu veřejného zdraví⁸⁷⁾;

zaměstnavatel vystavuje potvrzení o údajích podle písmene c) na předepsaných tiskopisech. Zaměstnavatel je povinen toto potvrzení předložit příslušnému orgánu sociálního zabezpečení spolu s evidenčním listem nebo na výzvu tohoto orgánu podle § 39. Zaměstnavatel je dále povinen vyhotovit stejnopisy tohoto potvrzení a občanu předat stejnopis tohoto potvrzení

spolu se stejnopisem evidenčního listu; pro stejnopisy tohoto potvrzení platí obdobně § 38 odst. 5. Co se rozumí pro účely důchodového pojištění rizikovým zaměstnáním, rizikovou prací a výkonem rizikové práce, stanoví právní předpisy upravující důchodové pojištění⁸⁸⁾.

⁸⁷⁾ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 432/2003 Sb., kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií, limitní hodnoty ukazatelů biologických expozičních testů, podmínky odběru biologického materiálu pro provádění biologických expozičních testů a náležitosti hlášení prací s azbestem a biologickými činiteli, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸⁾ § 37d odst. 2 a 3 a § 108 odst. 1 písm. d) zákona č. 155/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů.“.

Dosavadní odstavce 4 až 8 se označují jako odstavce 5 až 9.

7. V § 37 odst. 5 se za slova „odstavci 2“ vkládají slova „a 4“.

8. V § 37 odst. 7 a 8 se slova „odstavce 5“ nahrazují slovy „odstavce 6“.

9. Za § 37 se vkládá nový § 37a, který včetně poznámky pod čarou č. 89 zní:

„§ 37a

(1) Zaměstnavatelé jsou povinni vystavit na předepsaných tiskopisech potvrzení podle § 37 odst. 4 písm. c) o počtu směn v rizikovém zaměstnání vykonávaném v období od 1. ledna 2001 do 31. prosince 2022 a toto potvrzení do 31. prosince 2024 předložit příslušnému orgánu sociálního zabezpečení postupem podle § 39 a zároveň předložit zaměstnanci stejnopis tohoto potvrzení; pro stejnopisy tohoto potvrzení platí obdobně postup podle § 38 odst. 5. Pro účely vystavení potvrzení podle věty první se směnou v rizikovém zaměstnání rozumí směna odpracovaná při práci třetí a čtvrté kategorie, kterou je zaměstnavatel povinen evidovat podle § 40 zákona o ochraně veřejného zdraví, nebo směna odpracovaná při práci člena výjezdové skupiny zdravotnické záchranné služby⁸⁹⁾, operátora operačního střediska zdravotnické záchranné služby a záchranáře horské služby (dále jen „zdravotnický záchranář“); evidence o počtu těchto směn se považuje za záznam podle § 35a. Jestliže lhůta pro uložení evidence o počtu směn v rizikovém zaměstnání vykonávaných v období uvedeném ve větě první stanovená zákonem o ochraně veřejného zdraví již uplynula, nebo jestliže se jednalo o práci zdravotnického záchranáře, která podle právních předpisů upravujících ochranu veřejného zdraví nebyla zařazena do třetí nebo čtvrté kategorie, jsou zaměstnavatelé povinni uvést v potvrzení údaj o počtu těchto směn, jen pokud jej mají k dispozici.

(2) Pokud pojištěnec požádal ve lhůtě uvedené v odstavci 1 o vystavení potvrzení podle odstavce 1, je zaměstnavatel povinen toto potvrzení vystavit a předložit ve lhůtě do 30 kalendářních dnů ode dne obdržení žádosti pojištěnce.

⁸⁹⁾ § 13 zákona č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě.“.

10. V § 54 odst. 3 písm. g) se slova „až 3“ nahrazují slovy „až 4“ a na konci textu písmene g) se doplňují slova „a 4“.

11. V § 54 odst. 3 písm. h) se slova „odst. 2, 3 nebo 7“ nahrazují slovy „odst. 2 až 4 nebo 8“.
12. V § 54 odst. 3 písm. i) se text „odst. 7“ nahrazuje textem „odst. 8“.
13. V § 54 odst. 3 se na konci písmene k) slovo „nebo“ zrušuje.
14. V § 54 se na konci odstavce 3 tečka nahrazuje čárkou a doplňují se písmena m) a n), která znějí:
- „m) nepředloží příslušnému orgánu sociálního zabezpečení ve stanovené lhůtě potvrzení podle § 37a odst. 1, nebo
- n) nevydá pojištěnci na jeho žádost ve stanovené lhůtě ani po písemném upozornění orgánu sociálního zabezpečení stejnopis potvrzení podle § 37a odst. 2.“.
15. V § 54 odst. 6 písm. b) se slova „nebo l)“ nahrazují slovy „, l) nebo n)“.
16. V § 54 odst. 6 písm. e) se slova „a j)“ nahrazují slovy „, j) a m)“.
17. V § 85 se doplňuje odstavec 7, který zní:

„(7) Práce v cizině, ke které se má podle přímo použitelných předpisů Evropské unie^{73d)} nebo mezinárodních smluv přihlídnout v České republice a která by podle právních předpisů upravujících ochranu veřejného zdraví splňovala podmínky pro zařazení do třetí nebo čtvrté kategorie, se pro účely důchodového pojištění prokazuje rozhodnutím Ministerstva zdravotnictví. Ministerstvo zdravotnictví vydá rozhodnutí podle věty první na návrh osoby, která tuto práci v cizině vykonávala, a v případě osoby podléhající českým právním předpisům, avšak vykonávající práci v cizině pro cizího zaměstnavatele, na návrh zaměstnavatele.“.

ČÁST TŘETÍ

Změna zákona o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

Čl. IV

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění zákona č. 10/1993 Sb., zákona č. 160/1993 Sb., zákona č. 307/1993 Sb., zákona č. 42/1994 Sb., zákona č. 241/1994 Sb., zákona č. 59/1995 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 149/1995 Sb., zákona č. 160/1995 Sb., zákona č. 113/1997 Sb., zákona č. 134/1997 Sb., zákona č. 306/1997 Sb., zákona č. 18/2000 Sb., zákona č. 29/2000 Sb., zákona č. 118/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 220/2000 Sb., zákona č. 238/2000 Sb., zákona č. 492/2000 Sb., zákona č. 353/2001 Sb., zákona č. 263/2002 Sb., zákona č. 309/2002 Sb., zákona č. 362/2003 Sb., zákona č. 424/2003 Sb., zákona č. 425/2003 Sb., zákona č. 437/2003 Sb., zákona č. 186/2004 Sb., zákona č. 281/2004 Sb., zákona č. 359/2004 Sb., zákona č. 436/2004 Sb., zákona č. 168/2005 Sb., zákona č. 253/2005 Sb., zákona č. 361/2005 Sb., zákona č. 377/2005 Sb., zákona č. 62/2006 Sb., zákona č. 189/2006 Sb., zákona č. 264/2006 Sb., zákona č. 585/2006 Sb., zákona č. 153/2007 Sb., zákona č. 181/2007 Sb., zákona č. 261/2007 Sb., zákona č. 296/2007

Sb., zákona č. 305/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 2/2009 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 158/2009 Sb., zákona č. 221/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 285/2009 Sb., zákona č. 303/2009 Sb., zákona č. 362/2009 Sb., zákona č. 347/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 263/2011 Sb., zákona č. 341/2011 Sb., zákona č. 364/2011 Sb., zákona č. 365/2011 Sb., zákona č. 428/2011 Sb., zákona č. 458/2011 Sb., zákona č. 470/2011 Sb., zákona č. 399/2012 Sb., zákona č. 401/2012 Sb., zákona č. 503/2012 Sb., zákona č. 11/2013 Sb., zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., zákona č. 250/2014 Sb., zákona č. 267/2014 Sb., zákona č. 332/2014 Sb., zákona č. 131/2015 Sb., zákona č. 377/2015 Sb., zákona č. 47/2016 Sb., zákona č. 190/2016 Sb., zákona č. 24/2017 Sb., zákona č. 99/2017 Sb., zákona č. 183/2017 Sb., zákona č. 259/2017 Sb., zákona č. 310/2017 Sb., zákona č. 92/2018 Sb., zákona č. 32/2019 Sb., zákona č. 315/2019 Sb., zákona č. 255/2020 Sb., zákona č. 285/2020 Sb., zákona č. 540/2020 Sb. a zákona č. 286/2021 Sb., se mění takto:

1. § 5a zní:

„§ 5a

(1) Vyměřovacím základem zaměstnavatele je

- a) částka odpovídající úhrnu vyměřovacích základů jeho zaměstnanců uvedených v § 3 odst. 3, kteří nevykonávají rizikové práce,
- b) částka odpovídající úhrnu vyměřovacích základů jeho zaměstnanců uvedených v § 3 odst. 3, kteří vykonávají rizikové práce.

(2) Vykonával-li zaměstnanec v kalendářním měsíci rizikové práce i práce, které se nepovažují za rizikové práce, považuje se za vyměřovací základ zaměstnance, který vykonává rizikové práce, poměrná část vyměřovacího základu odpovídající době, po kterou vykonával rizikové práce; druhá část vyměřovacího základu se považuje za vyměřovací základ zaměstnance, který nevykonává rizikové práce.“.

2. V § 7 odst. 1 písmeno a) zní:

„a) u zaměstnavatele

- 1. 24,8 % z vyměřovacího základu uvedeného v § 5a odst. 1 písm. a), z toho 2,1 % na nemocenské pojištění, 21,5 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti,
 - 2. 29,8 % z vyměřovacího základu uvedeného v § 5a odst. 1 písm. b), z toho 2,1 % na nemocenské pojištění, 26,5 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti,“.
3. V § 9 odst. 2 se za slova „podle § 5a“ vkládají slova „odst. 1 písm. a) a vyměřovacího základu stanoveného podle § 5a odst. 1 písm. b)“.
4. V § 23b se doplňuje odstavec 5, který včetně poznámky pod čarou č. 79 zní:

„(5) Co se rozumí pro účely tohoto zákona rizikovou prací a výkonem rizikové práce, stanoví právní předpisy upravující důchodové pojištění⁷⁹⁾“.

⁷⁹⁾ § 37d odst. 2 a 3 a § 108 odst. 1 písm. d) zákona č. 155/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů.“.

Čl. V

Přechodné ustanovení

Pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti se za období přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona stanoví podle zákona č. 589/1992 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

ČÁST ČTVRTÁ

Změna zákona č. .../2021 Sb.

Čl. VI

V čl. I zákona č. .../2021 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, se body 1 a 4 zrušují.

ČÁST PÁTÁ

ÚČINNOST

Čl. VII

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2023, s výjimkou ustanovení čl. VI, které nabývá účinnosti dnem následujícím po dni jeho vyhlášení.

D ů v o d o v á z p r á v a

Obecná část

Návrh zákona řeší problematiku dřívějšího odchodu do starobního důchodu pro osoby vykonávající práce v náročných profesích. Tento návrh navazuje na Programové prohlášení vlády, v němž se konkrétně uvádí: „Připravíme návrh na dřívější odchod do důchodu pro zaměstnance pracující ve fyzicky náročných profesích“. Diskusi k této problematice požadovala otevřít i Komise pro spravedlivé důchody.

Primárním cílem navrhované úpravy je umožnit dřívější odchod do starobního důchodu pro ty pracovníky, kteří nejsou schopni, zejména z důvodu dlouhodobého výkonu náročných prací majících významný vliv na jejich zdravotní stav a pracovní schopnost, již vykonávat dosavadní pracovní činnost až do dosažení důchodového věku a zároveň v důsledku jejich fyzického opotřebení není možná nebo účelná jejich další rekvalifikace. Dalším cílem je předcházet negativnímu sociálnímu jevu vynuceného odchodu do předčasného starobního důchodu (s trvale krácenou výší starobního důchodu) z důvodu ztráty pracovní schopnosti v původní profesi bez možnosti nabýt pracovní potenciál v odpovídající jiné profesi.

A. Zhodnocení platného právního stavu, odůvodnění hlavních principů a vysvětlení nezbytnosti navrhované úpravy

V současné době je podle platné právní úpravy důchodového pojištění důchodový věk stále ještě diferencován ve vztahu k ženám, které vychovaly děti, byť se rozdíly v důchodovém věku postupně snižují a pro všechny pojištěnce (muže i ženy) narozené po roce 1971 bude již platit jednotný důchodový věk 65 let. Dále jsou v právní úpravě důchodového pojištění zachovány postupně dozívající nároky na snížený důchodový věk za dobu výkonu práce před 1. lednem 1993 v I. pracovní kategorii (u osob ve služebním poměru v I. a II. kategorie funkcí), jak byly získány podle dřívějších právních předpisů. K nové zvláštní úpravě stanovení nižšího důchodového věku došlo nejprve přijetím právní úpravy účinné od 1. července 2010 a následně novely zákona o důchodovém pojištění, která nabyla účinnosti 1. října 2016; tyto úpravy se týkaly některých horníků. U některých horníků, tj. pojištěnců vykonávajících zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech, je důchodový věk v případě odpracování příslušného počtu směn pod zemí o 7 let nižší. Jiná kritéria se při stanovení důchodového věku neuplatňují.

Vývoj do roku 1993

Zákonem č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení, bylo v tehdejší důchodovém zabezpečení zavedeno rozdělování zaměstnání do tří pracovních kategorií (I., II. a III.) a každé zaměstnání bylo zařazeno do některé této pracovní kategorie. Zařazení do příslušné pracovní kategorie mělo vliv na způsob výpočtu důchodu a v případě zařazení zaměstnání do I. pracovní kategorie též na určení důchodového věku:

- I. pracovní kategorie ovlivňovala výši důchodů (způsob výpočtu důchodu byl nejvýhodnější) a snižovala při odpracování právním předpisem určeného počtu let ve stanoveném zaměstnání věk potřebný pro nárok na starobní důchod,
- II. pracovní kategorie ovlivňovala pouze výši důchodů,
- ve III. pracovní kategorii byla zařazena všechna ostatní zaměstnání bez zvýhodnění.

Tyto principy rozdělování zaměstnání do tří pracovních kategorií (u osob ve služebním poměru do dvou kategorií funkcí, přičemž i s druhou kategorií funkcí bylo spojeno snížení důchodového věku) se zvýhodněnými nároky v I. a II. pracovní kategorii byly v zásadě zachovány i v následujících zákonech upravujících sociální zabezpečení, tj. v zákonech č. 101/1964 Sb., č. 121/1975 Sb. a č. 100/1988 Sb. Zařazování zaměstnání do zvýhodněných pracovních kategorií (I. a II.) bylo však konkrétně prováděno až jednotlivými resortními právními předpisy, tj. výnosy a směrnicemi ústředních orgánů, které byly registrovány ve Sbírce zákonů. Každý tento předpis platil jen pro zaměstnávající subjekty v podřízenosti příslušného ústředního orgánu. Jednotlivé zaměstnání bylo vymezeno v příslušném mzdovém katalogu vydaném ústředním orgánem, který obsahoval zejména číselný znak zaměstnání, vymezení konkrétních činností vykonávaných v konkrétním zaměstnání, platové zařazení a kvalifikační předpoklady; na toto vymezení pak navazovaly resortní seznamy zaměstnání zařazených do I. a II. pracovní kategorie, které často obsahovaly ještě některé další či specifické podmínky pro zařazení konkrétního zaměstnání do příslušné pracovní kategorie. Neuplatňovalo se tedy průřezové zařazování zaměstnání do pracovních kategorií.

S účinností od 1. ledna 1993 bylo jako součást ekonomické transformace zákonem č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení, zrušeno rozdělení zaměstnání do jednotlivých pracovních kategorií s tím, že důchodové nároky z preferovaných pracovních kategorií za dobu výkonu před 1. lednem 1993 upravené v zákoně č. 100/1988 Sb. zůstaly zachovány; všechna zaměstnání se po roce 1992 považovala za zaměstnání III. pracovní kategorie. Aby nedošlo k jednorázové změně dotýkající se negativně zaměstnanců dlouhodobě pracujících v pracovních kategoriích, byly do § 174 zákona č. 100/1988 Sb. zakotveny podmínky pro nárok na částečně snížené věkové hranice pro odchod do starobního důchodu u osob, kterým chyběla kratší doba pro vznik nároku na důchod z I. pracovní kategorie, resp. I. nebo II. kategorie funkcí u osob ve služebním poměru, a které splnily podmínku trvání zaměstnání dané kategorie ke dni 31. prosince 1992. Konkrétně došlo k odstupňovanému zkrácení potřebné doby odpracované v příslušné pracovní kategorii a kategorii funkcí v závislosti na délce odpracované doby v příslušné pracovní kategorii a adekvátně tomu byl nastaven nižší důchodový věk.

Pracovní kategorie byly v roce 1992 zrušeny v rámci příprav na budoucí (nyní stávající) zákon o důchodovém pojištění, který byl koncipován jako univerzální, tedy bez preferencí pro některé skupiny pojištěnců, neboť nároky měly být pro všechny pojištěnce stanoveny jednotně; v zákoně o pojistném na sociální zabezpečení (zákon byl přijat s účinností od 1. ledna 1993; jednalo se o stále platný zákon č. 589/1992 Sb.) se také nepočítalo s diferencovaným pojistným. Dalším zásadním důvodem pro zrušení systému pracovních kategorií bylo to, že systém pracovních kategorií byl svým pojetím nerozlučně navázán na administrativně-direktivní systém řízení socialistického národního hospodářství a v důsledku politických změn po roce 1989 a ekonomické transformace již nemohl být nadále funkční (od roku 1990 také fungoval jen setrvačností se stále většími praktickými obtížemi); například zaměstnavatelé již nespádali pod žádný ústřední orgán, který by je řídil, a nebylo tedy zřejmé, jakým resortním seznamem by se měli řídit, zaměstnavatelé nebyli vázáni žádným předpisem, pokud jde o názvy a obsah jednotlivých pracovních pozic (profesí, povolání) atd.

Současný stav

Po roce 1992 byly návrhy a požadavky na obnovení pracovních kategorií nebo zvýhodnění některých profesních skupin odmítány mimo jiné z důvodu, že neexistovaly (až na výjimky, např. pro oblast státní správy) právní předpisy (katalogy) upravující závazně názvy pracovních činností

či povolání včetně vymezení jejich pracovní náplně a dále pro neexistenci relevantní dokumentace o takových zaměstnáních po zrušení pracovních kategorií; zvýhodněné nároky by musely být též posuzovány z hlediska dopadů na platby pojistného na důchodové pojištění, pro které platí jednotná sazba.

Jedinou zvláštní úpravou přijatou po 31. prosinci 1995 bylo stanovení podmínek pro snížení důchodového věku pouze pro tzv. hlubinné horníky. Dobou výkonu zaměstnání v hlubinném hornictví v období po 31. prosinci 1992 se rozumí zaměstnání v hornictví se stálým pracovištěm pod zemí v hlubinných dolech. Tato výjimka byla odůvodněna skutečností, že tato zaměstnání nejsou z mnoha hledisek (např. pro kumulaci rizikových zdravotních faktorů) s jinými profesními okruhy srovnatelné, a podpořena tím, že o této profesní skupině existují dostatečně průkazné záznamy i za dobu po zrušení kategorií. Úprava pro hlubinné horníky byla provedena nejprve nařízením vlády č. 363/2009 Sb. s účinností od 1. července 2010 a poté zákonem č. 213/2016 Sb. s účinností od 1. října 2016. Úprava se vztahuje pouze na pojištěnce, kteří před tímto datem začali vykonávat zaměstnání v hlubinném hornictví. V těchto případech vzniká nárok na snížení důchodového věku o 7 let, než je obecný důchodový věk, a nárok na zvláštní způsob výpočtu procentní výměry starobního důchodu. Nárok na hornický starobní důchod vznikne splněním podmínky potřebné doby pojištění, získáním potřebného počtu směn (dnů) v hlubinném hornictví a dosažením „sníženého“ důchodového věku.

Důvody pro zavedení sníženého důchodového věku pro zaměstnance vykonávající rizikové práce

V souvislosti se zrušením zvýhodněných pracovních kategorií v roce 1992 se předpokládalo, že náročnost některých vykonávaných zaměstnání včetně zdravotních rizik bude zohledněna v připojišťovacích systémech v rámci zaměstnaneckých penzijních fondů či třetího pilíře. Následující pokusy o zavedení zaměstnaneckého penzijního pojištění však nebyly úspěšné. V roce 1993 byl sice Ministerstvem práce a sociálních věcí předložen vládě návrh zákona o zaměstnaneckém penzijním pojištění, vláda však uložila vypracovat novou právní úpravu na koncepčně jiném, občanském základě – jedná se o zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem (zákon č. 42/1994 Sb.). Další pokus o zavedení zaměstnaneckého penzijního pojištění v České republice byl učiněn v roce 2001, avšak vládní návrh zákona o zaměstnaneckém penzijním připojištění byl již v prvním čtení Poslaneckou sněmovnou zamítnut. Kromě dílčí úpravy z roku 2009 a roku 2016 v podobě sníženého důchodového věku pro zaměstnance v hornických profesích v hlubinných dolech žádná systémová změna po roce 1992 ve vztahu k diferenciaci důchodového věku v návaznosti na náročnost či rizikovost vykonávaných prací nenastala.

Diferenciace věku odchodu do starobního důchodu je potřebná kvůli různému vlivu práce na organismus. Některé typy prací jsou spojeny se zvýšeným rizikem zdravotních problémů, vyšším potenciálním fyzickým opotřebením, nemocností, omezením možnosti vykonávat takové práce v pozdějším věku, složitostí rekvalifikace apod. Žádný důchodový systém není s to pokrýt veškeré individuální rozdíly ve schopnostech pracovat, ale i částečná diferenciaci může mít pozitivní vliv na důstojné stáří lidí, u kterých existuje vysoké riziko vynuceného odchodu do předčasného starobního důchodu.¹

¹ Například ze studie VÚPSV „Faktory ovlivňující rozhodnutí o odchodu do starobního důchodu“ Milan Šlapák, Martin Holub, Ladislav Průša - Praha: VÚPSV, v.v.i., 2017 - ISBN 978-80-7416-320-3 (str. 80) vyplývá, že klíčovou roli při rozhodování pro odchod do předčasného starobního důchodu hraje v první řadě ekonomický status jedince – nezaměstnaní inklinují k podávání žádosti o předčasný starobní důchod bez ohledu na další faktory. U ekonomicky aktivních má pak největší váhu faktor zdraví.

Současné nastavení předčasných starobních důchodů dává pojištěncům možnost odejít z pracovního trhu dříve, než je jejich důchodový věk. Důsledkem využití této možnosti je trvale snížená zásluhová část podle zákonem stanovených pojistně matematických pravidel, jejichž smyslem je docílit toho, aby celkový objem finančních prostředků vyčerpaný důchodcem s předčasným starobním důchodem nebyl vyšší než v případě důchodce se srovnatelnými příjmy a stejnou dobou pojištění, který čerpá starobní důchod až od dosažení důchodového věku. Tento mechanismus však penalizuje i pojištěnce, kteří k předčasnému odchodu do starobního důchodu mají objektivní důvody spočívající v nepříznivém zdravotním stavu a kteří z důvodu opotřebení organismu a nemožnosti účelné rekvalifikace nemohou dále působit na trhu práce; tito pojištěnci z velké části nemusí mít nárok na invalidní důchod. Část odchodů do předčasného starobního důchodu lze považovat za vynucenou právě z důvodu nepříznivého zdravotního stavu, který nastal v důsledku dlouhodobého výkonu zdravotně rizikových prací. Je proto důvodné přistoupit k zavedení opatření, kterým by byl při splnění stanovených podmínek snížen důchodový věk pro pojištěnce, kteří vykonávají zdravotně rizikové práce.

Tabulka 1 – Počty a podíly osob odcházejících do starobního důchodu

Důchody přiznané v roce	Starobní celkem	Starobní předčasné		k věkové hranici	Starobní po		Starobní předčasné		k věkové hranici	Starobní po pře-	
		dočasně	trvale		průsluhování	invalidním	dočasně	trvale		sluhování	invalidním
							v % všech starobních				
2010	107 518	1	30 087	57 891	11 885	7 654	0,0	28,0	53,8	11,1	7,1
2011	147 543		76 563	58 053	2 915	10 012		51,9	39,3	2,0	6,8
2012	71 273		20 815	38 161	1 549	10 748		29,2	53,5	2,2	15,1
2013	83 252		27 917	44 157	1 368	9 810		33,5	53,0	1,6	11,8
2014	91 876		30 366	51 990	1 234	8 286		33,1	56,6	1,3	9,0
2015	107 357		29 443	68 294	1 023	8 597		27,4	63,6	1,0	8,0
2016	97 696		27 682	60 779	865	8 370		28,3	62,2	0,9	8,6
2017	91 212		26 849	55 386	807	8 170		29,4	60,7	0,9	9,0
2018	88 937		24 702	56 077	700	7 458		27,8	63,1	0,8	8,4
2019	96 686		27 867	60 668	781	7 370		28,8	62,7	0,8	7,6

Podíl osob, které odchází do starobního důchodu před dosažením důchodového věku, se pohybuje stabilně okolo (spíše pod) 30 %. V posledních 10 letech tvořil výjimku pouze rok 2011, kdy byl podíl výrazně vyšší, což souviselo se změnami ve způsobu stanovení výše důchodu ve vazbě na Nález Ústavního soudu, kdy došlo k rozšíření pocitu nevýhodnosti nového nastavení, a tedy snahou o přiznání důchodu podle původních pravidel, a to i za cenu toho, že byl důchod přiznán jako předčasný.

Důvody, proč pojištěnci volí konkrétní okamžik odchodu do starobního důchodu, se přímo nesledují, neboť nejsou rozhodné ani pro samotný nárok na důchod, ani pro stanovení jeho výše. Nicméně bylo zpracováno několik analýz^{1,2} (založených na provedených výběrových šetřeních), které se problematikou důvodů pro odchod do důchodu zabývají. Z těchto analýz vyplývá, že výrazně nejvíce zastoupeným důvodem (v cca 80 % případů) pro odchod do důchodu je splnění podmínek, tj. dobrovolný odchod do důchodu, což platí jak pro odchod do řádného důchodu, tak i pro odchod předčasný. Nicméně dalšími důvody pokrývajícími zbylých cca 20 % případů je zhoršený zdravotní stav nebo ztráta zaměstnání.

Stav po nabytí účinnosti navrhovaného zákona

² https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_duchodova_studie/IDEA_Duchodova_studie/mobile/index.html#p=1
https://idea.cergeei.cz/files/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu/files/downloads/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu.pdf

Důchodový věk bude snížen pro dotčené pojištěnce v závislosti na délce odpracované doby v tzv. náročných profesích, které budou vymezeny v návaznosti na výkon prací zařazených na základě zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, a prováděcích právních předpisů k tomuto zákonu (jedná se zejm. o vyhlášku č. 432/2003 Sb., která upravuje podmínky pro zařazování prací do kategorií) do třetí a čtvrté kategorie. Důchodový věk dále bude snížen pro pojištěnce vykonávající práce zdravotnického záchranáře (tj. člena výjezdové skupiny zdravotnické záchranné služby, tj. lékař výjezdové skupiny a řidič vozidla záchranné služby, dále operátora zdravotnického, resp. pomocného operačního střediska zdravotnické záchranné služby a záchranáře horské služby), i když tato práce nebude zařazena do třetí nebo čtvrté kategorie, a to vzhledem k prakticky permanentnímu vystavení zvýšené psychické zátěže (stresu). Pravidla pro předčasný odchod do starobního důchodu zůstávají beze změny; při splnění podmínek pro předčasný odchod do starobního důchodu budou moci využít této možnosti i pojištěnci se sníženým důchodovým věkem.

Období práce v náročné profesi bude posuzováno a evidováno v celém období pracovní kariéry od roku účinnosti navrhované právní úpravy upravující nároky osob v náročných profesích a dále bude zpětně doplněna evidence za dobu od roku 2001 do účinnosti nové právní úpravy; jde o časové období, které koresponduje s počátkem účinnosti zákona č. 258/2000 Sb., který ukládá zaměstnavatelům vést evidenci o odpracovaných směnách od zahájení práce v riziku až do skončení expozice, a následně tuto evidenci uchovávat po dobu 10, resp. 40 let podle druhu rizika. Lze tedy objektivně předpokládat schopnost zaměstnavatele potvrdit práce v náročné profesi pro účely důchodového pojištění zpětně, a to minimálně v rozsahu povinností, které mu ukládá zákon č. 258/2000 Sb. Kromě toho se navrhuje, aby zaměstnavatel zpětně potvrdil směny odpracované v náročné profesi za doby, u kterých uschovací lhůta stanovená zákonem č. 258/2000 Sb. již uplynula, ovšem jen za předpokladu, že má potřebnou evidenci dosud k dispozici. Lze odhadovat, že u části zaměstnavatelů již tyto údaje po uplynutí uschovací lhůty k dispozici nebudou, na druhé straně je z hlediska naplnění záměru navrhované právní úpravy považováno za účelné využít tyto údaje beze zbytku pro důchodové nároky zaměstnanců těch zaměstnavatelů, u nichž objektivně k dispozici jsou. Cílem právní úpravy bude mimo jiné i to, aby zvýhodnění za práci zařazenou do třetí a čtvrté kategorie prací a zdravotnických záchranářů dopadlo v co nejširším rozsahu i na osoby, které jsou v současné době v předdůchodovém věku. Aby bylo možno snížit důchodový věk i těmto osobám, je nezbytné stanovit povinnost zaměstnavatelům, aby kromě každoročního zasílání údajů o počtu směn vykonávaných při práci zařazené v náročné profesi příslušnému orgánu sociálního zabezpečení zaslali jednorázově (a bez jakéhokoli speciálního podnětu ze strany zaměstnance nebo orgánu sociálního zabezpečení) takové údaje i za dobu před účinností navrhovaného zákona, nejdříve však od 1. ledna 2001, kdy nabyl účinnosti zákon č. 258/2000 Sb., jehož prostřednictvím jsou náročné profese především vymezeny. Je žádoucí současně stanovit zaměstnavatelům povinnost uschovávat evidenci o odpracovaných směnách pro účely provádění důchodového pojištění v náročných profesích do budoucna po dobu alespoň 45 let, aby se předešlo komplikacím, které mohou nastat při prokazování dob odpracovaných v náročných profesích z důvodů důkazní nouze v případech nesplnění povinnosti zaměstnavatele předkládat výše uvedené údaje orgánu sociálního zabezpečení.

Vymezení okruhu osob vykonávajících náročné profese bude primárně vycházet z kategorizace prací podle zákona č. 258/2000 Sb., který rozděluje všechny práce podle míry výskytu faktorů, které mohou ovlivnit zdraví zaměstnanců, a jejich rizikovosti pro zdraví do čtyř kategorií. Kategorizace se týká všech prací a povinnost kategorizovat mají všichni zaměstnavatelé. O zařazení prací do třetí a čtvrté kategorie rozhoduje příslušný orgán ochrany

veřejného zdraví. Tento okruh osob bude ještě rozšířen o uvedené záchranáře. Odhaduje se, že se bude jednat celkem o cca 70 tis. osob vykonávajících v rámci roku tyto náročné profese.

Základní pravidlo snížení důchodového věku vychází ze zásady „za 10 let náročné profese snížení důchodového věku o 1 rok“. Alikvótní část pro snížení důchodového věku o 1 měsíc se stanovila tak, že při počtu směn 2 200 za 10 let (vychází se z předpokladu, že průměrný počet směn za kalendářní rok je po zaokrouhlení 220) a vydělením 12 vzniká výsledek 183,3333, po zaokrouhlení směrem nahoru je to 184 směn. Zaměstnanec vykonávající náročné profese má při splnění podmínky potřebné doby důchodového pojištění nárok na starobní důchod o 1 měsíc dříve za každých 184 směn odpracovaných ve třetí a čtvrté kategorii v období počínajícím 10 lety před účinností tohoto zákona. Za počet směn nedosahující 184 nárok na snížení důchodového věku nevzniká.

Pokud zaměstnavatel těží z výnosů jakékoli práce, nese v takovém případě finanční náklady na zaměstnance. Práce v náročné profesi, která bude odůvodňovat dřívější odchod do starobního důchodu, bude navíc spojena se zvýšenými náklady na výplatu důchodů, na kterých se musí zaměstnavatel alespoň částečně také podílet. Zvýšené pojistné bude proto hradit zaměstnavatel; osoby dlouhodobě vykonávající práce v náročné profesi jsou po určité době „více zdravotně postiženy“ než osoby, které tyto profese nevykonávají. Zdravotní náklady na rekonvalescenci těchto osob poté hradí stát, resp. zdravotní pojišťovny. Náklady spojené s řešením nároků osob vykonávajících práci v náročných profesích budou financovány zaměstnavateli prostřednictvím zvýšení sazby pojistného na důchodové pojištění. Zvýšená sazba pojistného u zaměstnavatele činí 5 % za každého zaměstnance vykonávajícího práce v náročné profesi. V případě, že zaměstnanec bude vykonávat práci zařazenou v náročné profesi jen po část kalendářního měsíce, tak se do vyměřovacího základu zaměstnavatele pro výpočet pojistného na důchodové pojištění ve zvýšené sazbě zahrne z úhrnu vyměřovacího základu zaměstnance v kalendářním měsíci jen jeho část odpovídající z celkové odpracované doby v tomto měsíci době výkonu práce v příslušné náročné profesi.

Tímto opatřením snižujícím důchodový věk se přispěje ke zvýšení životní úrovně těch příjemců důchodů, kteří by z důvodu svého zdravotního stavu žádali o přiznání starobního důchodu před dosažením důchodového věku v nižší výměře. Nelze však vyloučit, že díky tomuto opatření odejdou do starobního důchodu dříve i osoby, které by jinak možnost předčasného starobního důchodu nevyužily, a důsledkem pak může být i ztráta části produktivní pracovní síly pro národní hospodářství v některých profesích nebo odvětvích.

Vymezení okruhu osob v náročné profesi

Základní otázkou je vymezení okruhu osob v náročných profesích. Touto otázkou se zabývalo MPSV již od roku 2016, kdy byla v souvislosti s projednáváním návrhu novely zákona o důchodovém pojištění, která „zastropovala“ důchodový věk na 65 letech, ustavena meziřesortní pracovní skupina složená ze zástupců MPSV, MF, MZd a Státního zdravotního ústavu, která měla řešit finanční zajištění příjmu osob vykonávajících zdraví zatěžující, fyzicky náročné nebo nebezpečné činnosti při dřívějším ukončení pracovní aktivity. Tento úkol byl zadán Koaliční radou při tehdejší vládě premiéra Sobotky v září 2016. Tato skupina se shodla, že pro volbu a další rozpracovávání možných scénářů řešení této problematiky je nejdůležitější vymezit okruh osob v náročných profesích.

Navázat na systém evidování a vykazování pracovních kategorií pro účely důchodového pojištění fungující do 31. prosince 1992 není možné. Tento systém vycházel ze zcela odlišných

společenských a ekonomických podmínek, především z centrálně řízeného národního hospodářství. Od zavedení pracovních kategorií od roku 1957 byly na základě příslušných zmocňovacích ustanovení ministerstvy a dalšími ústředními orgány vydávány resortní seznamy zaměstnání zařazených do I. nebo II. pracovní kategorie. Samotné sestavení resortních seznamů předcházelo projednání a schválení zástupci Svazu zaměstnanců v hornictví, Svazu zaměstnanců v energetice a jiných příslušných odborových svazů současně se Státním úřadem sociálního zabezpečení. Podle těchto resortních seznamů zaměstnání zaměstnavatelé zařazovali své zaměstnance do jednotlivých pracovních kategorií. Resortní seznam navíc obsahoval i upřesňující údaj – Popis pracovní činnosti, ve kterém blíže specifikoval název profese (např. Horník 01-1-04 - Provádění prací a spolupráce při dobývání rud, uhlí a lupků, při ražení překopů, chodeb a prorážek, dopravě těživa a materiálu, báňské údržbě důlních děl v podzemí hlubinných dolů). Tento systém byl při postupném přijímání dalších zákonů o sociálním zabezpečení a na ně navazujících prováděcích předpisů pouze částečně modifikován; při poslední změně v roce 1988 pak byla vytvořena koordinační komise za účasti všech tří MPSV (tj. federálního MPSV a obou republikových MPSV) a dalších zúčastněných orgánů státní správy, odborů apod. V současné době je možnost obnovení zaniklé praxe resortních seznamů zcela nereálná. Pokud by byly snahy tuto praxi obnovit, znamenalo by to zřízení pracovní skupiny při každém resortu (ministerstvu), která by musela provést analýzu zátěže profesí v kategoriích rizika podle zákona č. 258/2000 Sb. (spadajících pod příslušný resort) a na základě této analýzy vypracovat seznam zaměstnání, která by zveřejnila v seznamu zaměstnání spadajících pod daný resort; to by bylo i značně administrativně náročné. Právní překážkou by byla skutečnost, že v současné době neexistuje zákonem nebo jiným právním předpisem stanovený závazný jednotný systém názvů povolání a jejich pracovní náplně. Každý podnik má možnost si tyto záležitosti určit samostatně. V neposlední řadě by mohlo docházet ke kompetenčním konfliktům (pozitivním i negativním) z hlediska určení, pod který resort některé sporné profese či dokonce zaměstnavatelé vlastně patří. Tyto skutečnosti jsou zároveň důvodem, proč nelze vypracovat ani průřezový seznam pro celou Českou republiku.

Vzhledem k výše uvedenému dospěla meziresortní pracovní skupina k závěru, že vhodnějším postupem, než je definice jednotlivých profesí, bude definice těch rizikových faktorů (v kombinaci s délkou a intenzitou jejich působení), které objektivně znemožní pracovníkovi vykonávat danou pracovní činnost až do důchodového věku, přičemž z důvodu opotřebení organismu u něj nebude připadat v úvahu ani rekvalifikace. Jedná se např. o kombinaci rizikových faktorů, jež jsou prašné prostředí, lokální svalová zátěž a nadměrné vibrace. Nabízelo se proto využít pro potřeby určení náročných profesí existující kategorizaci prací podle zákona o ochraně veřejného zdraví (konkrétně kategorii třetí a čtvrtou, v nichž pracuje cca 67 tis. osob), i když tato kategorizace byla vytvořena pro jiný účel. Rozhodujícím údajem pro zařazení práce do příslušné kategorie je překročení limitních hodnot expozice zaměstnance rizikovým faktorům, které se vyskytují při dané práci (hluk, prach, chemické látky apod.) za konkrétních pracovních podmínek na konkrétním pracovišti. Nehodnotí se tedy druh zaměstnancem vykonávané „profese“, ale expozice rizikovým faktorům, která může být na různých pracovištích u různých zaměstnavatelů odlišná. Zaměstnavatelé mají podle zákona o ochraně veřejného zdraví povinnost úroveň expozice vůči rizikovým faktorům měřit certifikovaným pracovníkem nebo dodavatelem.

Ze závěrů MZd vyplynulo, že z množiny prací označených rizikem kategorie 2R, 3 a 4 (podle zákona č. 258/2000 Sb.) je 70 % všech prací v riziku v důsledku jednoho rizikového faktoru a u 30 % kategorizovaných prací v riziku je kombinace rizikových faktorů, zejména hluk + vibrace přenášené na ruce, hluk + prach, hluk + prach + vibrace přenášené na ruce. Dle názoru MZd lze provést dostatečně relevantní selekci pracovníků v rizikových profesích pouze prostřednictvím

epidemiologických studií, event. případových studií, které by byly ovšem časově náročné, dle odhadu MZd minimálně 2 až 3 roky.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem bylo jako základ zvoleno pro vymezení okruhu oprávněných osob existující kritérium zjistitelné i do (nedávné) minulosti, a to výkon prací ve třetí nebo čtvrté kategorii, což jsou práce, při nichž jsou trvale překračovány hygienické limity, přičemž expozice fyzických osob není spolehlivě snížena technickými opatřeními pod úroveň těchto limitů, a proto je třeba využívat osobní ochranné pracovní prostředky (třetí kategorie) nebo při nichž hrozí vysoké riziko ohrožení zdraví, které nelze vyloučit ani při používání dostupných a použitelných ochranných opatření, např. osobní ochranné pracovní prostředky (čtvrtá kategorie).

Zvláštní skupinu oprávněných osob budou tvořit zdravotničtí záchranáři. Zdravotnickým záchranářem se pro tyto účely rozumějí členové výjezdové skupiny zdravotnické záchranné služby ve smyslu § 13 zákona č. 374/2011 Sb., tedy zdravotničtí záchranáři, lékaři výjezdových skupin, řidiči vozidel záchranné služby a operátoři zdravotnického (resp. pomocného) operačního střediska, a dále záchranáři horské služby. Osoby vykonávající tyto činnosti (jde zhruba o 6 500 osob) jsou prakticky permanentně vystaveny zvýšené psychické zátěži (stresu), proto se jejich činnost bude bez dalšího považovat za rizikovou, tj. nebude se zkoumat zařazení do třetí nebo čtvrté kategorie prací.

Termín „náročné profese“ vychází z terminologie použité v Programovém prohlášení vlády, toto označení bylo používáno i v podkladech pro jednání Komise pro spravedlivé důchody. Ekvivalentem tohoto termínu je pojem „rizikové práce“ převzatý z terminologie zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

B. Zhodnocení souladu s ústavním pořádkem České republiky

Návrh zákona je v souladu s ústavním pořádkem České republiky, především s ohledem na čl. 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ústavně zaručující právo na přiměřené hmotné zabezpečení a na čl. 1 a čl. 3 Listiny základních práv a svobod garantující rovnost obecně i rovnost v základních právech zaručených ústavním pořádkem.

C. Zhodnocení slučitelnosti s předpisy Evropské unie a judikaturou soudních orgánů Evropské unie

Návrh není v rozporu s právními předpisy Evropské unie, zejména pak s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/04 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a prováděcím předpisem k tomuto nařízení, tj. nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/09, a se směrnicí Rady EHS 79/7 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v otázkách sociálního zabezpečení, jejichž principy respektuje. Relevantní judikatura vztahující se k předmětné problematice není.

D. Zhodnocení souladu s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána

Česká republika je v oblasti důchodového pojištění vázána dvoustrannými a mnohostrannými úmluvami. Mezi mnohostranné úmluvy patří Úmluva MOP č. 102 o minimálních standardech sociálního zabezpečení, Úmluva MOP č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách a Evropský zákoník sociálního zabezpečení. Navrhovaná

opatření nejsou s dvoustrannými a mnohostrannými úmluvami, které Česká republika ratifikovala, v rozporu a tyto úmluvy plně respektují.

E. Dopady na státní rozpočet a ostatní veřejné rozpočty

Dopad na státní rozpočet

Zavedení sníženého důchodového věku pro uvažovanou skupinu zaměstnanců bude znamenat zvýšení výdajů pro státní rozpočet, neboť dojde ke zvýšení výplat na důchody (za zpětné období zápočtu náročných profesí nebude požadováno po zaměstnavatelích, aby odvedli dodatečně zvýšené pojistné).

Přestože bude opatření realizováno v základním důchodovém pojištění (v I. pilíři), nepůjde o řešení, které by solidárně financovali všichni pojištěnci a zaměstnavatelé, ale dojde ke zvýšení sazby pojistného jen pro zaměstnavatele se zaměstnanci, kteří vykonávají práce zařazené v náročné profesi; zvýšení sazby pojistného zaměstnavatele bude činit 5 %. Zvýšené pojistné bude pozitivním dopadem ve prospěch příjmů státního rozpočtu. Zvýšené pojistné bude stabilním zdrojem k financování, který bude svým vývojem v zásadě nezávislým na vývoji jiných daňových či nedaňových příjmů státního rozpočtu, resp. změnách těchto daní (např. v podobě zrušení superhrubé mzdy).

Z tohoto principu zvýšení pojistného tedy vyplývá, že minimálně část nákladů na takové pojištění musí nést zadavatel rizikové práce čili zaměstnavatel. Vychází se z toho, že riziko se váže ke konkrétní práci, kterou zaměstnavatel využívá; z tohoto důvodu se musí podílet na nákladech spojených s touto prací, a to prostřednictvím zvýšení sazby pojistného na důchodové pojištění.

Okruh osob v náročných profesích představuje cca 1,5 % všech zaměstnanců, nicméně při startu této změny bude doba před účinností hodnocena jen v rozsahu, který bude zaměstnavatel objektivně schopen potvrdit. V prvních letech účinnosti zákona lze očekávat dodatečné výdaje na úrovni desítek (nízkých stovek) miliónů Kč ročně. Nicméně dynamika těchto výdajů bude poměrně vysoká. Cílově budou dodatečné výdaje představovat až 0,04 % HDP, tj. v hodnotách současného HDP částku na úrovni 2 mld. Kč ročně. Na druhé straně dodatečné příjmy budou již od počátku generovány v plné výši, tj. odhadem cca 1,3 mld. Kč ročně.

Vysoká dynamika výdajové strany povede k tomu, že po cca 15 letech fungování převýší dodatečné výdaje dodatečné příjmy z pojistného s tím, že dlouhodobě budou dodatečné výdaje převyšovat příjmy ze zvýšeného pojistného o cca 60 – 70 %.

Z pohledu dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí vytváří navrhované opatření potřebu dodatečné fiskální konsolidace na úrovni necelých 0,02 % HDP (tj. v hodnotách současného HDP přibližně 1 mld. Kč).

Administrativní náklady spojené s implementací tohoto návrhu si vyžádají na straně ČSSZ náklady na úrovni cca 100 mil. Kč.

U ostatních orgánů sociálního zabezpečení neumožňuje stávající programové a aplikační vybavení realizaci navrhované změny a vyžaduje vytvoření zcela nových podpůrných

aplikačních prostředků, které umožní realizaci i dalších dvou zásadních návrhů novel důchodové reformy. Výdaje jsou proto vyčísleny součtem na všechny tři novely zákonů.

U Ministerstva obrany bude třeba pořídit odpovídající programové vybavení odhadem za 100 až 200 mil. Kč.

U Ministerstva spravedlnosti (Vězeňská služba) půjde o jednorázový náklad na pořízení nového systému odhadem ve výši 20 mil. Kč a pravidelné roční náklady na jeho údržbu ve výši 2 mil. Kč.

U Ministerstva vnitra půjde o jednorázové náklady na úrovni 7,2 mil. Kč.

Dopad na ostatní veřejné rozpočty

Na ostatní veřejné rozpočty nemá návrh zákona žádný vliv.

F. Sociální dopady a dopady na rodiny a specifické skupiny obyvatel, zejména osoby sociálně slabé, osoby se zdravotním postižením a národnostní menšiny

Navržená změna povede ke zlepšení příjmové situace důchodců - pracovníků náročných profesí, neboť dojde k umožnění dřívějšího odchodu do starobního důchodu pro ty pracovníky, kteří nejsou schopni, zejména z důvodu fyzického opotřebení, vykonávat dosavadní pracovní činnost až do dosažení důchodového věku a zároveň je důsledkem jejich fyzického opotřebení neschopnost jejich další rekvalifikace. Pozitivním dopadem je především předcházení negativnímu sociálnímu jevu vynuceného odchodu do předčasného starobního důchodu (s krácením výše důchodu) z důvodu ztráty pracovní schopnosti v původní profesi bez možnosti nabýt pracovní potenciál v profesi jiné.

Navrhovaná právní úprava by mohla mít dopad do zvýšení cenové hladiny pro spotřebitele v případě promítnutí zvýšených nákladů zaměstnavatelů vyplývajících z vyššího pojistného do cen pro koncové zákazníky. Vzhledem k zanedbatelnému rozsahu nové pojistné povinnosti (jednotky mld. Kč v celé ekonomice) je uvažovaný efekt zcela marginální. I v případě plného promítnutí zvýšených nákladů zaměstnavatelů do cen lze odhadnout, že by došlo k jednorázovému zvýšení cen pod úroveň kolem 0,01 %, což je řádově nižší hodnota, než běžně statisticky sledované změny cenových indexů.

G. Zhodnocení dopadů ve vztahu k zákazu diskriminace a ve vztahu k rovnosti mužů a žen

Současná právní úprava obsažená v zákoně o důchodovém pojištění neobsahuje ustanovení, která by narušovala právo na rovné zacházení a vedla k diskriminaci. Předmětem navrhovaného zákona je zavedení náročných profesí do systému důchodového pojištění, jehož principy toto právo nijak nenarušují a nevedou k diskriminaci. Návrh zákona platí stejně pro muže a ženy a má tedy neutrální dopad na rovnost žen a mužů.

H. Zhodnocení dopadů na podnikatelské prostředí České republiky

Návrh zákona má vliv na podnikatelské prostředí, a to na zaměstnavatele, kteří zaměstnávají zaměstnance, kteří vykonávají práce v náročné profesi. Dopady na zaměstnavatele budou jednak administrativní, jednak finanční.

Zaměstnavatelé zaměstnávající osoby vykonávající náročné profese budou povinni doplnit do evidence, kterou vedou o pojištěncích pro účely důchodového pojištění, údaje o osobách vykonávajících práce v náročné profesi, zejména počet odpracovaných hodin a směn, včetně informací rozhodných pro nároky v náročných profesích (tj. seznam zaměstnanců zařazených ve třetí nebo čtvrté kategorii), a každoročně nově potvrzovat počet směn vykonaných v náročné profesi na předepsaném tiskopisu a tento tiskopis zaslat příslušnému orgánu sociálního zabezpečení i zaměstnanci. Zaměstnavatelé budou povinni potvrdit počet směn vykonaných v náročné profesi i v případě ukončení pracovního poměru jejich zaměstnance a toto potvrzení zaslat příslušnému orgánu sociálního zabezpečení i zaměstnanci, a to ve lhůtě do 30 dnů od ukončení pracovního poměru. Celkový počet směn za kalendářní rok bude podle daných pravidel určovat zaměstnavatel.

Zaměstnavatelé budou taktéž povinni do dvou let od účinnosti navrhované právní úpravy potvrdit počet směn vykonaných při práci zařazené do třetí a čtvrté kategorie za období od 1. ledna 2001 do nabytí účinnosti navrhované právní úpravy a tuto informaci zaslat (na předepsaném tiskopisu) příslušnému orgánu sociálního zabezpečení i zaměstnanci. Na žádost zaměstnance budou zaměstnavatelé povinni tuto informaci zaslat do 30 kalendářních dnů od obdržení této žádosti.

Zaměstnavatelé budou mít povinnost uschovávat evidenci o odpracovaném počtu směn s výkonem prací zařazených v náročných profesích pro účely důchodového pojištění po dobu 45 kalendářních roků následujících po roce, kterého se týkají. V současné době činí doba povinné úschovy dokladů pro důchodové účely v obecných případech až 30 let, ale zkušenosti orgánů sociálního zabezpečení ukazují, že je třeba tuto lhůtu prodloužit na 45 let.

Zaměstnavatelé budou platit zvýšenou sazbu pojistného o 5 % za každého zaměstnance vykonávajícího práce v náročných profesích, avšak pro dané pozice již nyní existuje zvýšený náklad (přípatky za rizika, zhoršené pracovní podmínky, důraz na ochranu života daných zaměstnanců – benefity, rehabilitace, zdravotní pobyty apod.), jednání s odborovými organizacemi vede ke navýšení nákladů proti minimu zákoníku práce (existují časté kolektivní smlouvy s historickým vývojem i v dané oblasti), nehledě na to, že značná část firem má např. bonusový/benefitní program při odchodech do důchodu apod.

I. Zhodnocení dopadů na životní prostředí

Návrh zákona nemá přímý dopad na životní prostředí, nicméně v odvětvích zaměstnávajících osoby v náročných profesích (zejména kategorie 3) je již nyní (zpravidla bez výrazné podpory pro daný sektor ze strany CZ/EU) požadováno plnění neustále se zpřísnujících environmentálních limitů, což vyvolává vysoké dodatečné náklady. Nelze tedy zcela vyloučit, že zvýšení nákladů z titulu placení zvýšeného pojistného by mohlo mít dopad na schopnost plnění těchto environmentálních limitů.

J. Zhodnocení dopadů ve vztahu k ochraně soukromí a osobních údajů

Návrh zákona se netýká negativně úpravy ochrany soukromí ani nezasahuje do úpravy ochrany osobních údajů, neboť vychází z platné právní úpravy a na ni navazuje.

K. Zhodnocení korupčních rizik

Návrh zákona nepřináší žádná korupční rizika.

L. Zhodnocení dopadů na bezpečnost nebo obranu státu

Návrh zákona nemá vliv na bezpečnost nebo obranu státu.

M. Odůvodnění návrhu na vyslovení souhlasu Poslaneckou sněmovnou v prvním čtení

Navrhuje se, aby Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky vyslovila s návrhem zákona souhlas již v prvním čtení podle § 90 odst. 2 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů, a to z časových důvodů. Řešení problematiky snížení důchodového věku za výkon tzv. náročných profesí, které mají dopad na zdraví pojištěnců, je aktuální a nemělo by být dále odkládáno, a proto je navrhována účinnost zákona od 1. ledna 2023; toto datum též přihlíží k tomu, aby plátcí důchodů měli dostatek času na implementaci nové právní úpravy. Je proto potřebné, aby byl návrh zákona schválen ještě v roce 2021, a to též s přihlédnutím k povolebnímu období, kdy bude nejprve nutné ustavit novou Poslaneckou sněmovnu.

Zvláštní část

K části první (Změna zákona o důchodovém pojištění)

K čl. I

K bodu 1

K § 37d:

Vymezuje se okruh oprávněných pojištěnců, a to prostřednictvím výkonu rizikového zaměstnání, za které se bude považovat zaměstnání, v němž jsou vykonávány rizikové práce, tj. práce zařazené do třetí a čtvrté kategorie podle právních předpisů o ochraně veřejného zdraví upravujících kategorizaci prací podle faktorů a rizik ovlivňujících zdraví zaměstnanců a práce uvedených zdravotnických záchranářů. Podmínkou bude odpracování stanoveného počtu směn v rizikovém zaměstnání. Za 1 směnu v rizikovém zaměstnání se bude považovat i 1 směna v zaměstnání v hlubinném hornictví, pokud se považuje za takovou směnu podle § 37b odst. 2 věty první (zde se respektuje pravidlo převahy); to bude přicházet v úvahu tehdy, kdy nevznikne nárok na snížený důchodový věk jen za práci v zaměstnání v hlubinném hornictví podle dílu čtvrtého.

Vzhledem k tomu, že se podle předpisů o ochraně veřejného zdraví stanoví zaměstnavatelům povinnost ukládat evidenci o počtu směn odpracovaných v rizikovém zaměstnání minimálně po dobu 10, resp. 40 let od ukončení expozice, bude se zohledňovat zaměstnání s výkonem rizikových prací v období počínajícím účinností zákona o ochraně veřejného zdraví.

K § 37e:

Pojištěnec vykonávající náročné profese má při splnění podmínky potřebné doby důchodového pojištění nárok na starobní důchod o 1 kalendářní měsíc dříve za každých 184 směn odpracovaných v rizikové práci. Za počet směn nedosahující 184 nárok na snížení důchodového věku nevzniká. Počet potřebných směn se bude počítat, tj. nemusí se jednat o souvislý výkon. Pro stanovení konkrétního dne, v němž pojištěnec dosáhne sníženého důchodového věku, budou platit obdobně pravidla stanovená v § 32 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění.

Splní-li pojištěnec podmínky navrhovaného opatření i podmínky pro snížení důchodového věku podle jiné právní úpravy (např. § 37c nebo 74 zákona o důchodovém pojištění, popř. nařízení vlády č. 363/2009 Sb.), stanoví se snížený důchodový věk podle té právní úpravy, která je pro něj výhodnější. Pokud pracovník v hlubinném hornictví ve smyslu § 37c zákona o důchodovém pojištění nesplnil podmínky pro snížení důchodového věku o 7 let za práci v hornictví, započtou se mu směny v takovém zaměstnání v hornictví odpracované v období po roce 2014 pro účely vzniku nároku na snížení důchodového věku za výkon prací ve třetí nebo čtvrté kategorii podle navrhované úpravy. Není přitom opodstatněné, aby se výhody z více subsystémů, navíc z téhož důvodu, kumulovaly; tak se ostatně nedělo ani v minulosti, kdy bylo pro snížení důchodového věku více souborů podmínek (důchodový věk se určoval vždy podle těch podmínek, které byly nejvýhodnější).

Pojištěnci splňující podmínky pro snížení důchodového věku za práci v náročné profesi neztrácejí možnost požádat o přiznání předčasného starobního důchodu podle § 31 zákona o důchodovém pojištění před dosažením sníženého důchodového věku.

K bodu 2

Navrhuje se, aby vymezení faktického výkonu prací zařazených v náročné profesi, tedy vymezení činností, které se budou považovat za tento výkon, upravil prováděcí právní předpis, tj. vyhláška MPSV.

K čl. II (Přechodné ustanovení)

Pokud se podmínky pro snížení důchodového věku podle navrhované právní úpravy splnily před její účinností a starobní důchod ještě nebyl přiznán, bude se za důchodový věk považovat den nabytí účinnosti navrhovaného zákona; navrhovaná úprava nebude působit zpětně. Důchody pravomocně přiznané přede dnem nabytí účinnosti navrhovaného zákona se podle nové úpravy zpětně stanovovat a přepočítávat nebudou.

K části druhé (Změna zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení)

K čl. III

K bodu 1

Navrhuje se prodloužit dosavadní lhůtu pro úschovu mzdových listů a účetních záznamů o údajích potřebných pro účely důchodového pojištění o 15 let, tj. na 45 let, neboť praxe ukazuje, že dosavadní lhůta je při prodlužujícím se důchodovém věku a při postupně prodlužovaném

rozhodném období pro zjištění osobního vyměřovacího základu, které počíná rokem 1986, již nedostatečná. Tento návrh je též účelný v návaznosti na snižování důchodového věku za výkon rizikových prací, a to z důvodu průkaznosti dob odpracovaných v rizikových zaměstnáních.

K bodu 2

Současná právní úprava obsažená v odstavci 8, která byla do § 35a zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení vložena zákonem č. 251/2014 Sb., stanoví, že v případě neexistence finančních prostředků k zajištění náhradního uložení dokladů nezbytných pro účely provádění důchodového pojištění se při zániku dosavadního držitele dokladů bez právního nástupce, u něhož jsou uloženy doklady zaměstnavatele, který zanikl bez právního nástupce, provede uložení těchto dokladů u jiného držitele dokladů na náklady uhrazované MPSV. Navrhuje se, aby náklady novému držiteli dokladů, které vynaložil na toto náhradní uložení dokladů, uhrazovala přímo ČSSZ jako orgán provádějící důchodové pojištění. Tento postup je totiž z hlediska praktické realizace s ohledem na postavení a úkoly při provádění důchodového pojištění stanovené zákonem o organizaci a provádění sociálního zabezpečení pro ČSSZ a pro OSSZ jednodušší a je též účelnější jak z hlediska držitele dokladů, který komunikuje s těmito správami (nikoliv s MPSV), tak i z hlediska finančních vztahů v rámci resortu.

K bodu 3

Upřesňuje se, že evidence, kterou vedou tzv. horničtí zaměstnavatelé pro účely snížení důchodového věku u horníků, může sloužit též pro stanovení sníženého důchodového věku za výkon rizikového zaměstnání ve třetí a čtvrté kategorii prací.

K bodu 4

Doplňuje se další ustanovení, tj. písmeno e), o tom, že zaměstnavatelé vedou o zaměstnancích se stálým pracovištěm pod zemí ještě evidenci o době výkonu rizikových prací v jednotlivých směnách, které se nepovažují za směny podle písmene b), a to pro účely snížení důchodového věku z důvodu odpracování příslušného počtu směn ve třetí nebo čtvrté kategorii; jedná se např. o situace, kdy horník část směn odpracuje v hlubinném hornictví a část směn v riziku mimo hlubinné hornictví (popř. směnu v hlubinném hornictví nebude možno započítat jako směnu v hlubinném hornictví z důvodu nedosažené převahy na tomto hlubinném pracovišti).

K bodu 5

Jde o legislativně-technickou reakci na doplnění nového písmene podle bodu 4.

K bodu 6

V návaznosti na podmínky pro snížení důchodového věku za výkon prací v náročných profesích se zakládá povinnost zaměstnavatelů vést potřebné údaje pro toto snížení důchodového věku. Zaměstnavatelé budou povinni v evidenci, kterou vedou o pojištěncích pro účely důchodového pojištění, vést u osob vykonávajících práce v náročné profesi též údaje o odpracované době (tj. počet odpracovaných hodin, popř. minut) a počtu směn, seznam zaměstnanců vykonávajících práce v náročné profesi a údaje o rozhodnutí orgánu veřejného zdraví, kterým byla daná práce zařazena do třetí nebo čtvrté kategorie, a každoročně potvrdit počet směn vykonaných v náročných profesích na předepsaném tiskopisu a tento tiskopis zaslat spolu s evidenčním listem příslušnému orgánu sociálního zabezpečení i zaměstnanci.

Pro daný účel je třeba výkon práce v náročné profesi, pokud zaměstnanec v průběhu směny střídá tyto práce s jinými, vést evidenci v hodinách a minutách, a za každý kalendářní měsíc provést převod minut na celé hodiny s tím, že zbytek minut nad násobek šedesáti se zaokrouhlí nahoru. Celkový počet směn za kalendářní rok určí zaměstnavatel, a to způsobem, kdy celkový počet hodin odpracovaných v náročných profesích za kalendářní rok vydělí 8. V případě zbytku hodin nad násobek osmi se zaměstnanci přizná další směna, kterou zaměstnavatel přičte k výsledku výpočtu směn za kalendářní rok, aniž by za takto přiznanou celou směnu byl povinen platit zvýšené pojistné.

Zaměstnavatelé jsou povinni potvrdit počet směn vykonaných v náročné profesi též v případě ukončení pracovního poměru jejich zaměstnance a toto potvrzení zaslat příslušnému orgánu sociálního zabezpečení i zaměstnanci, a to ve lhůtě do 30 dnů od ukončení pracovního poměru.

Povinnost evidovat odpracované směny ukládá již dnes zaměstnavatelům § 40 zákona č. 258/2000 Sb., ovšem pro jiné než důchodové účely. Zaměstnavatelům se tedy neukládá nová povinnost, pouze se dosavadní povinnost využije i pro účely provádění důchodového pojištění. Nově se však zaměstnavatelům ukládá každoročně potvrdit počet odpracovaných směn (na předepsaném tiskopisu) a tento údaj zaslat příslušnému orgánu sociálního zabezpečení a v zájmu právní jistoty též zaměstnanci; povinnost předat zaměstnanci potvrzení o počtu odpracovaných směn navazuje na obdobnou povinnost předávat zaměstnanci stejnopis evidenčního listu. Postup při nesouhlasu zaměstnance se zapsanými údaji bude obdobný jako při nesouhlasu zaměstnance se zápisem údajů v evidenčním listě.

K bodům 7, 8 a 10 až 16

Jedná se o navazující změny, které souvisejí s úpravou nových skutkových podstat přestupků navazující na nové povinnosti zaměstnavatelů týkající se evidenčních a ohlašovacích povinností souvisejících s výkonem rizikových prací.

K bodu 9

Cílem navrhované právní úpravy je mimo jiné i to, aby zvýhodnění za práci zařazenou v náročné profesi dopadalo i na osoby, které jsou v současné době v předdůchodovém věku. Aby bylo možno přiznat snížený důchodový věk i těmto osobám, je nezbytné stanovit povinnost zaměstnavatelům, aby zaslali ČSSZ a zaměstnanci, popř. MV, MO nebo MS, jednorázově (a bez jakéhokoliv speciálního podnětu ze strany zaměstnance nebo orgánu sociálního zabezpečení) údaj o počtu směn vykonávaných při práci zařazené do rizikového zaměstnání zpětně za období od účinnosti zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, do účinnosti navrhovaného zákona. Toto období se váže na stávající (zákonem o ochraně veřejného zdraví stanovenou) povinnost zaměstnavatele evidovat tyto směny po celou dobu expozice riziku, a tuto evidenci ukládat i po skončení práce v riziku po dobu 10, resp. 40 let podle druhu rizika (ust. § 40 zákona č. 258/2000 Sb.). Zaměstnavatelům se ukládá povinnost potvrzovat směny odpracované v uvedeném období na předepsaném tiskopise s tím, že jeho stejnopis předají zaměstnanci, který má možnost v případě nesouhlasu s údaji na stejnopise potvrzení obrátit se na příslušnou OSSZ, aby spor rozhodla. Zaměstnavatel je povinen v potvrzení uvést i směny za období, kdy již lhůta pro uložení evidence počtu směn v rizikovém zaměstnání stanovená zákonem o ochraně veřejného zdraví uplynula, avšak jen v případě, že tuto evidenci má ještě k dispozici.

Povinnost se týká jak údajů o zaměstnancích, u nichž pracovněprávní vztah k zaměstnavateli k datu účinnosti navrhované úpravy trvá, tak údajů o zaměstnancích, u nichž tento pracovněprávní vztah již zanikl.

Evidence zaměstnavatelů o těchto směnách práce v riziku se bude považovat za evidenci vedenou pro účely důchodového pojištění podle § 35a ZOPSZ, a to včetně uschovacích lhůt.

Povinnost vydat výše uvedené potvrzení se ukládá zaměstnavateli ve dvouleté lhůtě od účinnosti zákona i na základě žádosti pojištěnce. Půjde zejména o případy, kdy pojištěnec žádá o starobní důchod, a potřebuje potvrzení doložit k prokázání nároku na snížený důchodový věk.

K bodu 17

V ustanovení se řeší situace, kdy pojištěnec vykonávající rizikové práce podle českých právních předpisů, který získal dobu důchodového pojištění i podle předpisů jiného členského státu EU nebo státu, se kterým ČR uzavřela mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení, bude žádat, aby orgán sociálního zabezpečení přihlédl též k výkonu rizikových prací v cizině. Pro tento účel bude třeba zjistit, zda by takové práce, pokud by byly vykonávány v ČR, měly charakter prací zařazených podle předpisů o ochraně veřejného zdraví do třetí nebo čtvrté kategorie. Podkladem pro hodnocení těchto prací v ČR pro účely navrhovaného snížení důchodového věku podle § 37e zákona o důchodovém pojištění budou zejména potvrzení příslušného nositele důchodového pojištění daného státu. Pokud bude třeba ověřit srovnatelnost podmínek výkonu těchto prací v cizině a v ČR, zakládá se kompetence Ministerstva zdravotnictví jako orgánu ochrany veřejného zdraví, aby v této věci na základě příslušného návrhu rozhodlo; jedná se o podobnou situaci jako v případě rozhodování Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy podle § 85 odst. 1 písm. f) zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení o tom, zda studium v cizině je postaveno na roveň studiu v ČR. V případě určení příslušnosti k českým právním předpisům při výkonu práce v cizině včetně odvodu pojistného ve vyšší sazbě bude návrh podávat zaměstnavatel a v ostatních případech osoba, která v cizině práci vykonávala a která má zájem o hodnocení svého zaměstnání jako rizikového zaměstnání.

K části třetí (Změna zákona o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti)

K čl. IV

K bodu 1

Z vyměřovacího základu zaměstnance ze zaměstnání, v němž se vykonávají rizikové práce v náročné profesi snižující důchodový věk, bude platit zaměstnavatel pojistné na důchodové pojištění zvýšené o 5 procentních bodů. Je proto třeba stanovit vyšší vyměřovacího základu zaměstnavatele pro toto zvýšené pojistné.

Pokud zaměstnanec odpracuje v kalendářním měsíci z celkové odpracované doby jen část v rizikových pracích, stanoví se vyměřovací základ pro zvýšené pojistné alikvotně k odpracované době v rizikových pracích z celkového vyměřovacího základu v rámci kalendářního měsíce. Nebude se tedy zjišťovat skutečná výše příjmu jen ze zaměstnání, v němž se vykonávají rizikové práce; navrhovaný postup je administrativně jednodušší a nebude třeba

řešit, jak rozpočítávat příjmy zúčtované do kalendářního měsíce za předcházející období (doplatky mzdy a náhrady mzdy, pololetní nebo roční prémie apod.).

K bodu 2

Náklady spojené s důchodovými nároky osob vykonávajících rizikové práce budou financovány zaměstnavateli zaměstnávajícími tyto osoby, a to prostřednictvím zvýšené sazby pojistného na důchodové pojištění. Zvýšené pojistné bude hradit zaměstnavatel, nikoliv zaměstnanec (sazba u zaměstnance se nemění). Na úhradu zvýšených nákladů důchodového pojištění vynakládaných ze státního rozpočtu na pobírání starobního důchodu po delší dobu v důsledku nižšího důchodového věku budou zaměstnavatelé platit navíc 5 % z úhrnu příjmů zaměstnanců vykonávajících rizikové práce. Tato zvýšená sazba pojistného se bude týkat se zřetelem na princip stejného zacházení všech zaměstnavatelů zaměstnávajících zaměstnance vykonávající rizikové práce, tedy i zaměstnavatelů zaměstnávající horníky pod zemí v hlubinných dolech, pokud jsou tyto práce pod zemí zařazeny do třetí nebo čtvrté kategorie.

K bodu 3

V návaznosti na úpravu vyměřovacích základů podle bodu 1 a na zvýšenou sazbu pojistného podle bodu 2 se rozšiřuje též okruh údajů uváděných zaměstnavateli na přehledu, a to zejména pro účely kontroly správnosti odvedeného pojistného a pro statistické účely.

K bodu 4

Vymezuje se, co se rozumí rizikovými pracemi a výkonem rizikových prací pro účely zákona č. 589/1992 Sb., a to odkazem na úpravu v oblasti důchodového pojištění; shodně s vymezením pro účely důchodového pojištění se bude jednat o práce třetí a čtvrté kategorie podle zákona o ochraně veřejného zdraví a dále práce zdravotnického záchranáře, které do třetí a čtvrté kategorie zařazeny nejsou.

K čl. V (Přechodné ustanovení)

Jedná se o standardní přechodné ustanovení při změně sazeb pojistného nebo změny vymezení vyměřovacího základu; toto přechodné ustanovení je nutné vzhledem k tomu, že se pojistné platí pozadu; při placení pojistného v roce 2023 za kalendářní měsíce před rokem 2023 se použije právní úprava účinná před rokem 2023.

K části čtvrté (Změna zákona č. .../2021 Sb.)

K čl. VI

Do zákona č. .../2021 Sb. byla v rámci projednávání v Poslanecké sněmovně vložena pozměňovacím návrhem úprava, která se týká tzv. předčasného starobního důchodu osob pracovně zařazených ve složkách Integrovaného záchranného systému. Tato úprava je však formulována zmatečně a v praxi by nebyla aplikovatelná, a proto se při věcném respektování záměru pozměňovacího návrhu (záměrem bylo upravit odchod záchranářů do starobního důchodu před dosažením důchodového věku bez jeho snížení za předčasný odchod) přejímají do navrhovaného zákona, který upravuje snížení důchodového věku pro tzv. náročné profese.

Vzhledem k tomu se tato úprava v zákoně č. .../2021 Sb. (jedná se o čl. I body 1 a 4) jako neproveditelná zrušuje ještě před tím, než nabude účinnosti.

K části páté (Účinnost)

K čl. VII

Účinnost zákona se navrhuje se zřetelem na aktuální potřebu řešit dopady práce v náročných profesích na zdraví pojištěnců a s přihlédnutím na čas potřebný u plátců důchodů, zejména u ČSSZ, na implementaci nové právní úpravy do provozních podmínek plátců důchodů, především na přípravu aplikačních programů. Účinnost čl. VI se navrhuje dnem následujícím po dni vyhlášení zákona, neboť se jedná o zrušení ustanovení, která dosud nejsou účinná a účinnosti by neměla nabýt.

V Praze dne 23. 8. 2021

Roman Onderka, v.r.

Kateřina Valachová, v.r.